

<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

8. Толочко С. Сучасні вимоги до науково-методичної компетентності викладачів. Сучасні проблеми та перспективи розвитку психології і педагогіки: матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 1–2 грудня 2017 р.). К.: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2017. С. 124–127.

9. Уміння випускників 2030 року для отримання роботи. URL: <https://osvita.ua/vnz/57598/>.

10. Мазелла Ф. Освіта на робочому місці: як учитися в епоху цифрових технологій. URL:

<https://www.epravda.com.ua/publications/2017/04/21/624116/>.

11. Инновационный поиск продолжается: из мирового опыта становления непрерывного образования: монография / И. Ануфриева, Л. Артеменко, В. Астахова и др.; под общ. ред. В. Астаховой. Х.: Изд-во НУА, 2012. 240 с.

12. Tolochko S., Lymar V., Ridei N. Possibilities of utilization of the virtual environments in education. Education-Technology-Computer science: Kwartalnik Naukowy. Edukacja – Technika – Informatyka. Rzeszow, 2016. № 2(16). P. 258–263.

УДК 378.011.3 051:373.3]:005.963.1:005.336.2

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ТОЛЕРАНТНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Чередник Л.М.,
аспірант кафедри професійної освіти
Бердянський державний педагогічний університет

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрито зміст поняття «готовність майбутніх учителів початкової школи до толерантного виховання учнів» як складової частини їхньої професійної компетентності, педагогічної культури, виявлення активної життєвої позиції. Названо та схарактеризовано компоненти цього утворення: мотиваційно-особистісний, діяльнісно-поведінковий, оцінно-рефлексивний.

Ключові слова: *готовність майбутніх учителів початкової школи до толерантного виховання учнів, структурні компоненти готовності майбутніх учителів початкової школи до толерантного виховання учнів, мотиваційно-особистісний компонент, діяльнісно-поведінковий компонент, оцінно-рефлексивний компонент.*

На основе анализа психолого-педагогической литературы раскрыто содержание понятия «готовность будущих учителей начальной школы к толерантному воспитанию учеников» как составляющей их профессиональной компетентности, педагогической культуры, проявления активной жизненной позиции. Названы и охарактеризованы компоненты этого образования: мотивационно-личностный, деятельностно-поведенческий, оценочно-рефлексивный.

Ключевые слова: *готовность будущих учителей начальной школы к толерантному воспитанию учеников, структурные компоненты готовности будущих учителей начальной школы к толерантному воспитанию учеников, мотивационно-личностный компонент, деятельностно-поведенческий компонент, оценочно-рефлексивный компонент.*

Cherednyk L.N. THE READINESS OF A FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER FOR TOLERANT EDUCATION OF PUPILS AS A COMPONENT OF A PROFESSIONAL COMPETENCE

On the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature, the content of the concept “the readiness of the future primary school teachers for tolerant education of pupils” is shown as a component of professional competence, pedagogical culture, expressing an active life attitude. The components of this concept are named and characterized. They are motivational-personal, activity-behavioral, evaluative-reflexive.

Key words: *readiness of the future primary school teachers for tolerant education of pupils, structural components of the readiness of the future primary school teachers for tolerant education of pupils, motivational-personal component, activity-behavioral component, evaluative-reflexive component.*

Постановка проблеми. Сучасне суспільство висуває нові вимоги до особистості вчителя початкової школи як суб'єкта ціннісних стосунків, готового реалізувати в

педагогічній діяльності духовно-етичні ідеали, що забезпечить конструктивну взаємодію та порозуміння з усіма учасниками освітнього процесу цієї ланки, можливість

вибору поведінкових альтернатив, успішну соціалізацію учнів, розвиток їхнього творчого потенціалу, ініціативність, особистісне самоствердження. Відповідно до цього здійснюється реформування вищої педагогічної освіти на засадах гуманізації, що передбачає готовність учителя не лише до застосування сучасних технологій навчання, але й до встановлення міжособистісних стосунків, заснованих на повазі до особистої гідності, толерантності.

У глобалізаційному світі постійно створюються нові правові підходи до вирішення означених проблем, які представлені в нормативних деклараціях і конвенціях: Загальній декларації прав людини, Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенції ООН про права дитини, Декларації принципів толерантності, Конвенції та Рекомендаціях ЮНЕСКО про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти тощо.

Досить велика кількість програмних документів проголошує необхідність створення толерантного суспільства й у нашій країні. Так, Законами України «Про освіту», «Про охорону дитинства» визначено, що забезпечення виживання, розвитку та захисту прав кожної дитини є обов'язком для держави та суспільства. Проте досі не сформована єдина позиція щодо вирішення цієї проблеми, відсутня науково обґрунтована система педагогічних методів толерантного виховання учнів молодшого шкільного віку, що й актуалізує нашу розвідку.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сутності та структури поняття «готовність майбутніх учителів початкової школи до толерантного виховання учнів» на основі аналізу психолого-педагогічної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Класичні підходи до розкриття проблеми *педагогічної толерантності* висвітлені в працях Й. Гербарта, А. Дістервега, Я.А. Коменського, Я. Корчака, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинського та ін., які вважали, що одна з форм її виявлення – це ситуація, коли педагог сприяє формуванню цієї риси особистості у вихованця. Ідеї толерантного виховання учнів знаходимо в педагогіці співробітництва (Ш. Амонашвілі, С. Лисенкова, С. Соловейчик, В. Шаталов та ін.), педагогіці ненасилля (В. Маралов, В. Сітаров та ін.), у педагогічній підтримці (О. Гаман, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.) тощо.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях (А. Асмолов, С. Братченко, Н. Волкова, О. Дубасенюк, Ю. Котелянець, Т. Поніманська, П. Саух, Ю. Тодорцева,

Л. Хоружа, М. Шиловська та ін.) поняття «толерантне виховання» трактується як процес становлення особистості з толерантними проявами у взаємостосунках з оточуючими під впливом цілеспрямованих виховних засобів через діалог, взаємоповагу та співробітництво. На думку вчених (В. Біблер, Г. Болотіна, М. Джерелієвська, О. Дубасенюк, Ю. Іщенко, А. Маслоу, Д. Карнегі, Г. Олпорт, К. Роджерс, О. Савченко, О. Швачко, Р. Штейнер та ін.), толерантне виховання характеризується виявленням свідомої соціальної активності, контактності, терпимості, поступливості, емоційної стабільності, емпатії, умінням прийти на допомогу.

Як стверджує В. Тернопільська, толерантне виховання молодших школярів та формування в них толерантності потребує впровадження у виховний процес умов, адекватних їх віковим та індивідуальним особливостям, що виражається, насамперед, у готовності вчителя до безоцінного прийняття дитини, яке ґрунтується на довірі, відкритості у взаєминах із нею [4].

Стосунки в дитячому колективі, на думку Н. Скрипник, мають бути організовані на засадах взаємодопомоги, довіри, доброзичливого й відкритого спілкування. Як правило, досить часто спостерігається невміння молодших школярів переносити знання та дії, використані в одній ситуації, на іншу; знаходити правильний спосіб поведінки, взаємодії, спілкування на основі вже відомих правил. Досить часто ця розбіжність пояснюється недостатністю практичного досвіду учнів щодо втілення наявних знань у власну поведінку. Щоб подолати цей дисбаланс, необхідно систематично привчати вихованців до вияву толерантності у взаєминах, активності в міжособистісній взаємодії, спілкуванні з оточуючими [6].

Аналіз психолого-педагогічної літератури (Ю. Котелянець, В. Тернопільська, Ю. Тодорцева, О. Савченко, Н. Скрипник, О. Швачко, Р. Штейнер та ін.) дозволяє стверджувати, що толерантне виховання учнів може реалізувати лише педагог, у якого сформована готовність до організації цього процесу в початковій школі, значна роль якій відведена під час його професійної підготовки.

Розкриємо сутність і структуру поняття «готовність майбутніх учителів початкової школи до толерантного виховання учнів».

Дослідження наукової літератури (В. Бочелюк, І. Дичківська, К. Дурай-Новакова, М. Дяченко, Л. Кандибович, Л. Карамушка, Н. Кузьміна, А. Ліненко, К. Макогон, О. Мариновська, О. Пехота, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Д. Узнадзе та ін.) про стан

розробленості проблеми змісту й структури поняття «готовність» засвідчує, що його розглядають як *результат* спеціальної підготовки, наслідок діяльності; *передумову* ефективної професійної діяльності, що виконує регуляційну функцію; *інтегроване особистісне утворення*, яке забезпечує необхідні внутрішні умови для успішного здійснення діяльності; *якісно-динамічну характеристику* особистості педагога; *суб'єктивний, активно-дієвий стан*, наявний у свідомості суб'єкта образ структури визначеної дії, що спонукає до діяльності, спрямований на її виконання.

Домінуючим є підхід до визначення моделі майбутнього вчителя, його професіограми, що передбачає формування готовності до фахової діяльності як *системного показника якості підготовки*. Це зумовлює розмежування поняття «готовність» на рівні підсистем: психологічна, науково-теоретична та практична.

Готовність як системна якість особистості майбутнього педагога формується в процесі підготовки у ВНЗ. Її доцільно вважати цілісною системою, що будується як інтегральне ціле на основі загальнопедагогічного (є складовою частиною професійної загальнопедагогічної готовності), особливого (має свою специфіку, зумовлену особливостями й закономірностями процесу формування готовності до певного виду діяльності) та індивідуального (відображає залежність готовності від підготовки, особистісно-професійних характеристик учителя).

Інтегративну основу поняття «готовність» відзначає низка дослідників, подаючи її як «цілісну інтегровану якість особистості» (А. Ліненко), «систему інтегральних перетворень» (Л. Нечаєва), «інтегральну характеристику особистості» (Р. Скульський), «особливу інтегральну якість особистості» (С. Воробйова), «систему інтегрованих властивостей» (І. Дичківська). Інтеграційний компонент уведений у структуру готовності майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій (О. Пехота). До кожного з компонентів розроблено інтеграційні показники як ознаки прояву функцій компонентів (С. Воробйова).

Дослідники по-різному визначають базові компоненти готовності до професійної діяльності. Так, О. Пехота акцентує на мотиваційному, змістовому й операційному компонентах, обґрунтовує доцільність структури готовності майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій; К. Дурай-Новакова розглядає мотиваційний, пізнавально-оцінний, емоційно-вольовий, операційно-дієвий, мобілізацій-

но-конфігураційний компоненти; О. Мороз до структурних компонентів готовності до педагогічної діяльності відносить психологічний, теоретичний, практичний, професійно-педагогічний компоненти тощо.

Для нашого дослідження важливими є наукові розвідки А. Ліненко, у яких зазначені критерії оцінки ступеня розвитку готовності до педагогічної діяльності: по-перше, емоційне ставлення, яке має бути позитивним, стабільним; по-друге, механізми саморегуляції, що дають змогу вчителю мобілізувати свої сили для нейтралізації або ліквідації негативних впливів, доцільність педагогічних дій; по-третє, сформованість педагогічних здібностей, без яких неможливо оволодіти педагогічною майстерністю; по-четверте, наявність у педагога професійно значущих властивостей і якостей (самоконтроль поведінки, самодостатність, ініціативність, організованість, наполегливість, цілеспрямованість) [3].

Узагальнюючи сказане вище, визначаємо готовність майбутніх учителів початкової школи до толерантного виховання учнів як інтегровану особистісно-професійну якість, що характеризує певний рівень професійної компетентності, яка забезпечує здатність здійснювати розвиток особистості молодшого школяра в процесі педагогічної діяльності на засадах доброзичливості, довіри, відкритого спілкування, терпимості, емоційної стабільності, емпатії, взаємодопомоги.

Доцільним є розкриття змісту готовності майбутніх учителів початкової школи до толерантного виховання учнів через виокремлені нами компоненти:

– *мотиваційно-особистісний*, який виявляється в позитивному ставленні педагога до учасників освітнього процесу (учнів, їхніх батьків, колег тощо), яке можливе за умови доброзичливості, визнання самобутності й унікальності учня, наявності віри в його невичерпні можливості та здібності, відкритості до сприйняття цінностей особистості, терпимості до думок і поведінки кожного, зорієнтованості на партнерство й співробітництво;

– *діяльнісно-поведінковий*, який характеризується розумінням поведінки молодшого школяра в соціумі; умінням вибачати йому помилки; терпимим ставленням до професійного дискомфорту; умінням володіти собою та йти на компроміс, безконфліктно вирішувати педагогічні ситуації, які виникають під час організації навчально-виховного процесу в початковій школі;

– *оцінно-рефлексивний*, який передбачає сформованість уміння адекватно оці-

нювати наявну педагогічну ситуацію й самовизначатися в ній, гнучко реагувати на будь-які її зміни, проводити самоаналіз, самооцінювання, самоконтроль своєї поведінки з позиції гуманістичної педагогіки і (за необхідності) своєчасно вносити корективи в процес толерантного виховання учнів початкової школи.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, готовність майбутнього вчителя початкової школи до толерантного виховання учнів є ознакою його професійної компетентності, педагогічної культури, виявлення його активної життєвої позиції. Педагог має усвідомити, що в повсякденних учинках, словах йому слід дотримуватися толерантної позиції, культивувати толерантну поведінку в освітньому просторі, демонструючи власні толерантні переконання й учинки.

У подальших дослідженнях плануємо більш конкретно розглянути зміст підготовки майбутніх фахівців до толерантного виховання учнів в умовах педагогічного коледжу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Декларація принципів толерантності. Освіта України. 2003. № 83. С. 4.
2. Котелянець Ю. Формування готовності майбутнього вчителя до виховання толерантності учнів. Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». 2013. Вип. 25. С. 70–74.
3. Ліненко А. Педагогічна діяльність і готовність до неї: монографія. Одеса: ОКФА, 1995. 80 с.
4. Тернопільська В. Особливості виховання толерантності у дітей молодшого шкільного віку. Нові технології навчання: наук.-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. К., 2014. Вип. 82, Част. 1. С. 66–71.
5. Савченко О., Андрусич О. Вчимося толерантності. Учитель початкової школи: науково-методичний журнал. 2014. № 9 (16). Вересень. С. 4–8.
6. Скрипник Н. Виховання толерантних взаємостосунків дітей старшого дошкільного віку: навчально-методичний посібник. Умань: ПП Жовтий, 2011. 99 с.
7. Тодорцева Ю. Педагогіка толерантності: метод. реком. Одеса, 2004. 90 с.
8. Швачко О. Толерантність як психолого-соціальний феномен. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2000. № 2. С. 154–157.